

Австрійська К.В.,

студентка II курсу факультету мистецтв

ВП «Миколаївська філія КНУКіМ»;

Науковий керівник:

Соловійов В.А., кандидат педагогічних

наук, в.о. професора кафедри музичного

мистецтва ВП «Миколаївська філія

КНУКіМ», м. Миколаїв

ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ХОРОВОГО СПІВУ В КИЇВСЬКІЙ РУСІ

Хорове мистецтво в Україні є невід'ємною складовою національної культури. Воно охоплює всі боки життя, впливаючи на формування менталітету і тому має виховне значення. Протягом всього історичного розвитку вітчизняне хорове мистецтво вдосконалювало свої вокально-технічні та художньо-виражальні можливості в різних виконавських жанрах. Особливої уваги потребує дослідження історичних обставин, факторів, що сприяли розвитку певних властивостей, зокрема особливих рис вокального інтонування, що притаманні вітчизняній традиції хорового виконавства. Такі знання гостро необхідні для вирішення завдань практично-творчого характеру.

Сучасний розвиток теорії хорового виконавства потребує синтезу знань, взаємодії різних наукових дисциплін, наприклад таких, як культурологія, педагогіка та психологія. Огляд методичної літератури з питань хорovedення свідчать про те, що проблема вокально-технічної підготовки хормейстерів дійсно є актуальною для сьогодення.

Мета даної статті – Проаналізувати гіпотези українських та російських дослідників щодо становлення церковного хорового мистецтва в Київській Русі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існуючі роботи з цього питання:

- історико-дослідні праці з розвитку хорового співу православної церкви (І. Гарднер, В. Металлов, Д. Розумовський С. Смоленський, Б. Кудрик та інші);

- історико-культурологічні праці розвитку хорового мистецтва на терені України протягом XVI-XX століть (Б. Кудрик, О. Кошиць, Н. Герасимова-Персидська, Я. Ісаєвич, О. Шреєр-Ткаченко, Л. Корній, В. Іванов, І. Ляшенко, О. Бенч-Шокало, Ю. Ясиневи́ч, та ін.).

Ці проблеми є актуальними і зараз. Вони продовжують активно обговорюватися на симпозіумах і конференціях, у наукових і методичних публікаціях.

Виклад результатів дослідження. З історії України, з її давніх часів ми знаємо, що територіальне розташування слов'янської держави сприяло: 1) знайомству з різними культурами сходу та заходу, півночі та півдня; 2) взаємовпливу цих культур зі слов'янською культурою. У історико-

мистецтвознавчих дослідженнях існують декілька гіпотез стосовно походження хорového церковного співу на теренах Київської Русі. Розглянемо їх докладніше.

1. Російські дослідники церковного співу вважають, що богослужбовий хорový спів виник в Київській Русі через офіційне хрещення держави, під впливом візантійської культури. Цю думку поділяють, наприклад, В. Металлов, Д. Розумовський [5; 190]. Крім того, значний вплив візантійської культури йшов з великих грецьких міст на березі Кримського півострова: Херсонесу – Корсуня, Таганрогу, Корокондаму, Гермонаса й інших та з Тьмутарокані (Тамань) [6, с. 24].

Дослідження В. Металлова та Д. Розумовського вказують на безпосередній вплив візантійського співу на слов'янське хорове мистецтво.

2. Друга гіпотеза створення церковного співу наголошує на тому, що він був запозичений з Болгарії у слов'янізованому вигляді. Цієї думки добігають дослідники слов'янських літописів А. Карташов, І. Гарднер та інші [2; 44]. Очевидно, переймання співочих форм та самих наспівів відбувалося усно, оскільки ми не маємо ніяких документів, які б свідчили про навчальні заклади того часу на терені Київської Русі. Свідки того часу порівнюють їх з константинопільськими співаками, які вважалися взірцем у цьому мистецтві [1, с. 209]. Цей факт говорить нам про те, що болгари перейняли візантійську манеру співу, а богослужбові наспіви переклали з грецької на слов'янську мову.

3. Наступна гіпотеза припускає утворення хорového церковного співу на терені Київської Русі з національних джерел народної творчості. За думками М. Грушевського, митрополита Іларіона (Огієнка), С. Килимника та інших дослідників розповсюдження християнства на Київській Русі, віра ця існувала на терені держави задовго до офіційного хрещення Русі Володимиром Великим у 988 році. Найбільшим християнським осередком на той час був Вишгород – місто княгині Ольги, яка стала християнкою у 867 році. Крім того, до офіційного хрещення Русі (988р.) поряд зі слов'янськими язичниками жили християни різних національностей з різними формами богослужінь (візантійською, латинською, вірменською тощо). Літопис повідомляє, що в цей час у самому Києві було чимало християн як серед варягів, так і серед хазар [1, с. 201]. Тому в Києві християнські богослужіння проводилися як за грецьким (східним), так і за латинським (західним) чином.

4. Наступна гіпотеза щодо формування хорového співу на терені слов'янської держави щільно пов'язана з попередньою і належить доктору мистецтвознавства з української діаспори в Канаді Петру Маценко. Досліджуючи співочу культуру Закавказзя та Індії, він прийшов до висновку, що у до монгольський період (X-XIII ст.) вплив цих культур на розвиток слов'янської культури був дуже вагомим [4, с. 27-36].

П. Маценко спирається на те, що Грузія та Вірменія здавна мали свої держави зі своєю національною культурою. Крім того, вони визнали християнство державною релігією вже у IV столітті і мали міцні зв'язки з

іншими християнськими центрами – Сирією, Кападокією та Кіпром. Розвиненість богослужбових форм, а особливо співу досягла в цих країнах такого виконавського рівня, що в подальші століття вони були зразками для Риму та Візантії [4, с. 27-36].

5. Дослідження усної народної творчості, такої як билини, праці М. Фіндейзена та І. Гарднера дають підстави до гіпотези про неабиякий досвід слов'янорусів щодо західноєвропейського співочого мистецтва.

Відносини між Києвом та Заходом носили більш торгівельні та культурні стосунки, ніж політичні. Зацікавленість у розширенні цих стосунків виникає після територіального зростання Київської держави. Одразу після хрещення Русі (988) Київський митрополит відвідав землі, які були розташовані далеко від столиці, у північно-східній стороні. Там він охрестив народ, залишив священників та створив співочі колективи (“крылос устроив”) [5, с. 148-152; 1, с. 231]. Таким чином, утворилися два великих важливих церковно-культурних центра, які до того часу вже були значними торгівельними центрами: Київ та Новгород. Київ був резиденцією правлячого Великого Князя, там же розташовувалась кафедра митрополита – усе це сприяло становленню Києва як церковного центру Русі.

Центром розвитку нового співочого мистецтва став Київ. З цього часу всі існуючі способи виконання повинні були або зникнути, або бути пристосованими до нової системи.

Навчальним закладом, де виховувалися викладачі та керівники співу стає Києво-Печерський монастир. Історичні літописи свідчать про видатних майстрів співу [1, с. 131], але, на жаль, майже нічого по методи навчання, крім того, що вокальні навички передавалися емпіричним шляхом. Відомим майстром співу, доместиком в середині XI століття у Києво-Печерській школі був чернець Стефан (майбутній ігумен), який вважається прямим послідовником грецької манери співу. Це ствердження ґрунтується на тому, що поява у Києві трьох грецьких співаків також датується серединою XI століття (1053). Історики припускають, що чернець Стефан був учнем цих греків як майстер співу і як доместик хору [3]. Літописець Києво-Печерського Патерика неодноразово підкреслює, що Стефан, як керівник хору був фахівцем своєї справи. Крім того, є історичні припущення, що Типографський Устав, який визначає чин богослужбового співу та передає співочу традицію греків написаний на межі XI-XII століть у Києво-Печерському монастирі. Таким чином, можна відзначити утворення співочої школи на Русі на межі XI-XII століть, яка передавала вокальні традиції грецького співу, пристосовані до слов'янської мови.

Висновки. Отже, формування та розвиток хорového церковного співу на терені Київської Русі відбувався за складною системою синтезу різноманітних національно-пісенних та музичних шарів.

Значного впливу надало сусідство Болгарії, яка значно раніше за Русь прийняла християнство і досягла значних успіхів у створенні та розвитку свого

богослужбового співу. Але вирішальну роль у становленні слов'янського богослужбового хорového співу мав візантійський богослужбовий спів. Він обумовив ті напрямки, за якими відбувався подальший розвиток русослов'янської хорОВОЇ культури, насамперед, виконання співу а саррелла. Виховання нових кадрів у стінах Києво-Печерського монастиря та розширення територіальних меж держави привело до утворення великих духовних центрів та розвитку хорОВОГО виконавства у багатьох містах Київської Русі.

Список використаних джерел:

1. Гарднер И.А. Богослужбное пение РПЦ. Сущность. Система. История. Т.1. / И.А. Гарднер. – МДА, Сергиев Посад, 1998. – 592 с.
2. Карташев А. Очерки по истории русской церкви. Т.2. / А. Карташев – Париж, 1959. – 307с.
3. Киево-Печерский Патерик.
4. Маценко П. Нариси до історії української церковної музики / П. Маценко. – Вінніпег, 1994. – 130 с.
5. Металлов В. Богослужбное пение русской церкви в период домонгольский / В. Металлов. – Москва, 1912.
6. Разумовский Д. Церковное пение в России. Вып. 1-3. / Д. Разумовский. – М., 1867-1869.

Агарок Я.В.,

студент I курсу факультету менеджменту і бізнесу ВП «Миколаївська філія КНУКіМ»;
Науковий керівник:

Гаврилова О.В.,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
ВП «Миколаївська філія КНУКіМ»,
м. Миколаїв

ІСТОРИЧНИЙ КВЕСТ ЯК ФОРМА І ПРАКТИКА ТІМБІЛДІНГУ

У наш час у суспільстві, яке майже з головою поринуло у віртуальний світ і почало забувати свою історію, актуалізується потреба у активному способі життя та цікавому і бюджетному дозвіллі. Саме тому тема проведення історичного квесту зараз є дуже актуальною, адже він дає змогу людям згадати історію рідного міста, сформувати ціннісне ставлення до своєї культурної спадщини, крім того квести можна розглядати як спосіб залучення туристів. Пізнавальну екскурсію та пригодницьку гру вдало поєднує в собі так званий квест-туризм, послуги якого пропонують деякі фірми.

В Україну квести прийшли нещодавно, але дуже швидко стали популярною формою дозвілля. В основному, більшість великих історичних